

УДК 378

DOI 10.18372/2786-5495.1.15804

Швень Ярослава Леонідівна

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії і освіти дорослих,
Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ГОТОВНОСТІ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО І ОНЛАЙН НАВЧАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ФОРМАЛЬНОЇ І НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Досліджено психологічний стан готовності педагогічних працівників до дистанційного і онлайн навчання в умовах неперервної освіти – системі формальної і неформальної освіти; проаналізовано дані опитування з метою психолого–педагогічної оптимізації ефективності навчання в умовах освіти дорослих.*

***Ключові слова:** готовність, показники готовності, дистанційне навчання, онлайн навчання, педагогічні працівники, формальна і неформальна освіта, опитування.*

***Annotation.** The psychological state of readiness of pedagogical workers for distance and online learning in the conditions of continuous education – the system of formal and non-formal education is investigated; the survey data are analyzed in order to psychologically and pedagogically optimize the effectiveness of learning in adult education.*

***Keywords:** readiness, readiness indicators, distance learning, online learning, teachers, formal and non-formal education, surveys.*

В умовах трансформаційних освітніх змін професійний розвиток науково-педагогічних працівників в умовах формальної і неформальної освіти (курси підвищення кваліфікації – для формальної освіти, альтернативні онлайн курси, вебінари тощо – для неформальної освіти) перебуває в стані глибоких змін, які супроводжуються пошуком нових форм, методів і технологій освіти дорослих.

Аналітичний огляд актуальних напрямів професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників спрямовувався на виявлення його адаптаційного потенціалу, у тому числі – в умовах цифровізації професійного розвитку, зокрема – на курсах підвищення кваліфікації в ДЗВО «Університет менеджменту освіти» та додаткових освітніх пропозицій для неформальної освіти (онлайн курси, вебінари тощо).

Вивчення освітніх запитів замовників освітніх послуг – науково-педагогічних працівників, – відбувалось на основі розробленої прогностичної функціональної моделі професійного розвитку фахівців у системі освіти дорослих, що здійснювалось в межах науково-дослідної роботи з теми «Трансформація професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритого університету післядипломної освіти» (2020–2025). Науково-дослідна робота має системний, комплексний характер, побудована з урахуванням засадничих принципів освіти дорослих, орієнтована на професійний розвиток науково-педагогічних, педагогічних працівників в умовах трансформаційних змін. Вивчення запитів замовників освітніх послуг включає три блоки:

1) **очікувально-настановчий блок**, що передбачає отримання інформації про індивідуальні потреби, очікування, професійні настанови замовників освітніх послуг шляхом психолого–андрагогічної діагностики (тестування, опитування, рефлексійні анкети та ін.);

2) **інформаційно-аналітичний блок**, що охоплює обробку отриманої від замовників освітніх послуг інформації, за результатами якої приймається відповідне управлінське рішення, пропонується персоналізований варіант вибору параметрів навчання потенційними замовниками освітніх послуг та ін.;

3) **рефлексійний блок** (урахування запитів і потреб науково-педагогічних, педагогічних працівників і керівних кадрів у структуруванні змісту, доборі технологій та формуванні

варіативних освітніх моделей підвищення кваліфікації; розроблення нормативно-правової, соціально-ціннісної, професійно значущої інформація у вигляді науково-методичного забезпечення (освітньо-професійні програми, методичні рекомендації, проекти професійного розвитку в системі формальної, неформальної та інформальної освіти тощо); вибір моделі, форми навчання, змістового контенту освітньо-професійних програм підвищення кваліфікації).

Метою даного дослідження є вивчення стану психологічної готовності педагогічних працівників в умовах дистанційного і онлайн навчання, яке функціонує в ДЗВО «Університет менеджменту освіти» і є провідним в умовах превентивних карантинних заходів та в межах очікувально-навстановчого блоку прогностичної моделі.

Якість освіти безпосередньо пов'язана з результатами навчання, тобто знаннями, вміннями, навичками, способами мислення, поглядами, цінностями, іншими особистими якостями, набутими слухачами в процесі навчання в умовах формальної і неформальної освіти. Результати навчання можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти, їх замовник освітніх послуг здатний продемонструвати після завершення освітньо-професійної програми або окремих її освітніх складників.

Упродовж жовтня 2020 року розпочато проведення кафедрального моніторингу якості освіти (очікувально-настановчий блок), що дає можливість здійснювати аналіз, діагностику, прогнозування й проектування освітніх процесів, у тому числі й з переходом на формат онлайн навчання, взаємодію його суб'єктів, коригувати небажані диспропорції на основі аналізу зібраної інформації і прогнозування подальшого розвитку досліджуваних процесів.

Було проведено дослідження з метою виявлення проблем і труднощів у процесі професійного розвитку педагогів як споживачів освітніх послуг в умовах формальної і неформальної освіти, а саме – з'ясування психологічних особливостей навчання в умовах онлайн і дистанційного навчання, а також готовності науково-педагогічних працівників до ефективного професійного розвитку в умовах цифровізації освітнього процесу.

В опитуванні взяли участь 123 педагогічних працівника (працівники методичних служб) – потенційні замовники освітніх послуг проекту міжрегіональної співпраці для професійного розвитку педагогічних працівників. За посадами респонденти розподілились на дві групи: 16,0 % склали керівники освітніх організацій, 84,0% – педагогічні й науково-педагогічні працівники. У віковому співвідношенні вони належать до 5 груп: до 30 років – 18,7%; 31–40 років – 55,3%; 41–50 років – 14,6%; 50–60 років – 10,6; понад 60 років – 0,8%.

За приналежністю до статі учасниками дослідження стали: жіночої статі – 80,0%; чоловічої статі – 20,0%.

Аналіз результатів опитування педагогічних працівників дозволив визначити їх оцінку щодо стану самооцінки готовності до онлайн і дистанційного навчання в умовах формальної і неформальної освіти.

Результати анкетування показали, що найбільша категорія слухачів вважають зручною формою навчання на курсах підвищення кваліфікації – змішану (46,4 %). На відміну від опитування, проведеного у зв'язку з пандемією і переходом у формат онлайн навчання у березні 2020 року, коли більшість респондентів на це ж запитання відповідали, що надали б перевагу очному формату навчання (натомість опитування, проведене у жовтні, засвідчило, що лише 14,3% опитуваних надали б перевагу очному формату навчання). Це свідчить про те, що впродовж понад півроку впровадження технологій онлайн і дистанційного навчання відбувається перманентна адаптація замовників освітніх послуг до такого формату занять на курсах підвищення кваліфікації (е-кабінети, середовище дистанційного навчання, постійна комунікація в месенджерах дозволяє бути постійно на зв'язку і миттєво бути в курсі подій освітнього характеру).

Слід зауважити, що на запитання щодо вибору формату онлайн навчання і технологій зв'язку і комунікації – 35,7% респондентів відповіли про перевагу роботи в чаті, а лише 7,1% надали перевагу відеоконунікації із викладачам. Це, у свою чергу, свідчить про те, що – адаптивність до умов онлайн навчання висока, але, у той же час, існує тенденція остраху і

невпевненості у відеовзаємодії в освітньому процесі. Ці показники потребують лонгітудної адаптації в часі і виробленні особистого позиціонування і самствердження з метою підтримки самоцінності і адекватної самооцінки в цифровому світі.

З іншого боку, замовники освітніх послуг надають перевагу викладачам, які залучають увесь спектр аудіовізуального супроводу освітнього процесу, тобто викладач вмикає камеру, звук і має візуальних супровід (презентація або інших інформаційний контент) (71,4% опитуваних).

Близько третини респондентів (28,6%) стверджують, що відчувають дискомфорт, коли не бачать в е-кабінеті для онлайн навчання викладача наживо. Отже, у даному дослідженні, слід звернути увагу на цю тенденцію науково-педагогічним працівникам з метою профілактики стресових станів і зниження освітньої мотивації ключових стейкхолдерів, а саме – надавати перевагу відеокомунікації, а не лише аудіокомунікації (без камери). У той же час вплив мовлення і аудіального супроводу освітнього процесу справляє значний вплив – сугестивного змісту, у тому числі: близько 92,9% опитуваних стверджують, що володіння інтонаванням, культурою мови, і загалом ефективним аудіальним супроводом викладача курсів підвищення кваліфікації впливає на якість сприйняття матеріалу онлайн загалом.

Цікавим є констатація того, що ввімкнена камера викладача під час проведення онлайн занять активізує і залучає слухачів до освітнього процесу, перетворює їх з пасивних споживачів інформації до активних суб'єктів освітнього процесу. Так, 64,3% респондентів підтвердили цей факт, тож урахування цього чинника сприятиме загальній ефективності освітнього процесу в перехідних умовах освітніх трансформацій.

Отже, актуальним і нагальним є врахування психологічних чинників готовності замовників освітніх послуг – науково-педагогічних працівників, оптимізація освітнього процесу в умовах онлайн і дистанційного навчання за урахуванням отриманих даних з метою підвищення ефективності і забезпечення якості освіти.

Наступним етапом нашого дослідження буде інформаційно-аналітичний і рефлексійний блок прогностичної моделі професійного розвитку науково-педагогічних працівників, який буде відбуватись упродовж 2021–2022 року. На основі отриманих результатів очікувально-настановчого блоку дослідження заплановано обґрунтування і перевірка моделі професійного розвитку педагогів як споживачів освітніх послуг в умовах формальної і неформальної освіти; розробка програм підвищення кваліфікації для педагогів як споживачів освітніх послуг у різноманітних трансформаціях з урахуванням цифровізації освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Кириченко М. О., Просіна О. В., Кравчинська Т. С., Швень Я. Л. Нелінійне світорозуміння освіти дорослих: неформальна освіта в системі Українського відкритого університету післядипломної освіти / М. О. Кириченко, О. В. Просіна, Т. С. Кравчинська, Я. Л. Швень // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Вип. № 77, 2020. – Режим доступу: <http://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/77/27.pdf>.

2. Професійний розвиток науково-педагогічних працівників в освіті дорослих: збірник методик і тестових завдань для діагностики / Укладачі: М. І. Скрипник, Я. Л. Швень. – К.: ЦППО. – 2017. – 73 с.

3. Управління закладом позашкільної освіти: сучасні тренди, співпраця, проекти: посібник / за науковою редакцією, упорядкуванням О. Просіної, Я. Швень. – К., ТОВ “Білоцерквдрук”. – 207 с.

4. Швень Я. Рефлексивний аналіз науково-дослідної роботи щодо професійного розвитку педагогічних працівників у системі формальної та неформальної освіти / Я. Швень // Наукові студії із соціальної та політичної психології, (44(47), 125–134. [https://doi.org/10.33120/ssj.vi44\(47\).124](https://doi.org/10.33120/ssj.vi44(47).124). – Режим доступу: <http://ssppj.org/index.php/ssj/article/view/124>.